

УДК 347.92:347.962
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-4-4>

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ СУДДІ У ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Юрко Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук,
адвокат, член Національної асоціації адвокатів України,
доцент кафедри історії та права
Черкаський державний технологічний університет
s.yurko@chdtu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5960-6096

Стаття присвячена питанням правового регулювання процедури відводу судді в українському судочинстві. **Мета.** Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих пропозицій удосконалення правового інституту відводу судді.

Методи. Методами дослідження є комплекс загальнофілософських, загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких було зумовлено науковою та прикладною доцільністю. Емпіричну базу статті становлять чинні нормативно-правові акти, законопроекти, статистична інформація стану здійснення правосуддя, у дослідженні якої застосовано метод аналізу та спеціальний формально-юридичний метод.

Результати. За результатами дослідження встановлено, що натеper під час здійснення правосуддя в Україні задовольняється лише 1–2% заяв про відвід суддів, що свідчить де-факто про цілковиту неефективність цього інституту в національній правовій системі. З'ясовано, що чинне процесуальне законодавство України не містить визначення поняття «відвід», а порядок розгляду заяви про відвід у різних видах судочинства змінювався протягом усього періоду розвитку національного процесуального законодавства. Не менш актуальною проблемою є питання самовідводу судді. Чинний процесуальний механізм дозволяє суддям заявляти завідомо необґрунтовані самовідводи, фактично самоусуваючись від розгляду складних із правового чи морального погляду справ.

Висновки. Автор доходить висновків, що нині в Україні не реалізовано процесуальну гарантію права кожного на розгляд справи неупередженим судом шляхом забезпечення процедури відводу або самовідводу судді в ситуації, коли суддя особисто заінтересований у результаті розгляду справи, має конфлікт інтересів або іншим чином упереджено ставиться до будь-якої сторони. Причиною цього є недосконалість процесуального законодавства України, яке в частині відводу суддів порушує базовий принцип *peto iudex in propria causa*, сформульований ще в римському праві. Фактично, у вирішенні питання відводу за нинішньої моделі правового регулювання суддя стає і стороною і суддею у власній справі. Закон, який ставить будь-кого у становище судді у своїй справі, є законом, що порушує право.

На основі дослідження процесуального законодавства, правозастосовної практики та статистичної інформації автор пропонує власне визначення поняття відводу та відповідні зміни до процесуального механізму відводу суддів.

Ключові слова: відвід судді, неупередженість, безсторонність, конфлікт інтересів, цивільне провадження.

PROBLEMS OF THE INSTITUTE OF RECUSAL OF A JUDGE IN THE PROCEDURAL LEGISLATION OF UKRAINE

Yurko Sergii Serhiyovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Attorney at Law, member of the Ukrainian National Bar Association,
Associate Professor at the Department of History and Law
Cherkasy State Technological University
s.yurko@chdtu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5960-6096

The article focuses on the issues of legal regulation of the procedure for recusal of a judge in Ukrainian legal proceedings. **Purpose.** The purpose of the study is to develop scientifically grounded proposals for improving the legal institution of recusal of a judge.

Methods. The research methods used are a set of general philosophical, general scientific and special methods of cognition, the choice of which was based on scientific and applied expediency. The empirical basis of the article is made up of current regulations, draft laws, and statistical information on the administration of justice, and the method of analysis and a special formal legal method were applied in the course of studying the same.

Results. *The study found that currently only 1–2% of applications for recusal of judges are granted in the administration of justice in Ukraine, which de facto indicates the complete ineffectiveness of this institution in the national legal system. It is established that the current procedural legislation of Ukraine does not contain a definition of the concept of “recusal”, and the procedure for consideration of applications for recusal in various types of proceedings has changed throughout the entire period of development of the national procedural legislation. The issue of judge’s recusal is no less relevant. The current procedural mechanism allows judges to declare deliberately unreasonable recusal, in effect removing themselves from consideration of legally or morally complex cases.*

Conclusions. *The author comes to the conclusion that at present, Ukraine has not implemented the procedural guarantee of everyone’s right to an impartial court by ensuring the procedure for recusal or self-recusal of a judge in a situation where the judge is personally interested in the outcome of the case, has a conflict of interest or is otherwise biased towards any party. The reason for this is the imperfection of the procedural legislation of Ukraine, which, in terms of judges’ recusal, violates the basic principle of nemo iudex in propria causa, formulated in Roman law. In fact, when deciding on the issue of recusal under the current model of legal regulation, a judge becomes both a party and a judge in his or her own case. A law that puts anyone in the position of a judge in their own case is a law that violates the law.*

Based on the study of procedural legislation, law enforcement practice and statistical information, the author proposes his own definition of the concept of recusal and appropriate changes to the procedural mechanism of judicial recusal.

Key words: *recusal of judge, impartiality, impartiality, conflict of interest, civil proceedings.*

Вступ. Право на розгляд справи неупередженим судом, установленим відповідно до Закону, є частиною конституційних гарантій судочинства, а також передбачається статтею 6 Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. По своїй суті неупередженість і безсторонність суду у процесі вирішення правового спору є складовою частиною права на справедливий суд. Упередженість судді, незалежно від причин її прояву, призводить зазвичай до порушення базових засад судочинства: верховенства права, рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін тощо.

Згідно із соціологічними дослідженнями, українським судам цілком довіряє лише 1,7% українців. Радше довіряють судам 11,3%. Водночас 40,6% не довіряють судам узагалі, а 37,4% радше не довіряють (Центр Разумкова, 2020). Ці результати недовіри до суду не останньою чергою пов’язані із сумнівами населення щодо неупередженості та чесності самих суддів.

Тому однією із процесуальних гарантій права кожного на розгляд справи неупередженим судом є забезпечення процедури відводу або самовідводу судді в ситуації, коли суддя має особистий інтерес у результатах розгляду справи, має конфлікт інтересів або іншим чином упереджений стосовно будь-якої сторони.

Процедура розгляду заяви про відвід у різних видах судочинства змінювалася протягом усього періоду розвитку вітчизняного процесуального законодавства. Натепер у цивільному, адміністративному та господарському судочинстві відвід розглядається тим самим складом суду з участю судді, якому заявлений такий відвід. У разі одноособового розгляду справи суддя вирішує заяву про власний відвід самостійно. Водночас у процесі про адміністративні правопорушення інститут відводу цілковито відсутній і використовується суддями «за аналогією». У кримінальному процесі відвід судді, що здійснює судочинство одноособово, розглядається іншим суддею цього ж суду. Запобігання зловживанню пра-

вом на відвід забезпечується участю у процесі професійних адвокатів, а також можливістю залишення заяви без розгляду в разі повторного подання такої заяви.

Уважаємо, що чине нормативно-правове регулювання відводів в Україні є неефективним і не забезпечує право на розгляд справи неупередженим судом, а отже, і права на справедливий судовий розгляд.

Мета. Основною метою статті є розроблення науково обґрунтованих пропозицій удосконалення правового інституту відводу судді, для чого необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: визначити поняття та проблеми правового регулювання інституту відводу в чинному законодавстві; визначити міжнародні стандарти незалежності та неупередженості суддів; проаналізувати судову практику та статистику.

Методами дослідження є комплекс загальнофілософських, загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких було зумовлено науковою та прикладною доцільністю (метод аналізу та синтезу, спостереження, формально-юридичний метод).

1. Поняття відводу судді в контексті міжнародних стандартів

Положеннями ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., ратифікованої Верховною Радою України Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, закріплено основні процесуальні гарантії, якими може скористатися особа під час розгляду її цивільного позову в національному суді, серед яких – розгляд справи незалежним і безстороннім судом, установленим законом (Європейська конвенція, 1950).

Водночас варто зазначити, що, згідно з рішенням Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Мироненко і Мартиненко проти України» від 10 грудня 2009 р., визначення юридичного змісту оціночної категорії «безсторонній суд» зумовлює необхідність узяття до уваги суб’єктивного й об’єктивного критеріїв безсторонності (Рішення ЄСПЛ, 2009).

Рішенням ЄСПЛ у справі «Бочан проти України» № 7577/02 від 3 травня 2007 р. вста-

новлено, що «безсторонність», у сенсі п. 1 ст. 6, «має визначатися відповідно до суб'єктивного критерію, на підставі особистих переконань і поведінки конкретного судді в конкретній справі – тобто жоден із членів суду не має проявляти будь-якої особистої прихильності або упередження, та об'єктивного критерію – тобто чи були у судді достатні гарантії для того, щоб виключити будь-які легітимні сумніви щодо цього. Відповідно до об'єктивного критерію має бути визначено, чи наявні факти, що можуть бути перевірені, які породжують сумніви щодо відсутності безсторонності суддів» (Рішення ЄСПЛ, 2007). У такому зв'язку навіть зовнішні ознаки мають значення. Цей аспект висуває додаткові обмеження для суддів щодо їхньої участі в політичному житті держави або будь-якій іншій діяльності, оскільки це може викликати підозру в їхній особистій заінтересованості під час вирішення справ. Суддя не буде об'єктивно безстороннім у разі його залежності від чогось або когось. Ключовим питанням є питання довіри, яку суди в демократичному суспільстві мають вселяти суспільству і передусім сторонам у процесі.

Тобто суддя має бути суб'єктивно вільним від упередженості під час розгляду справи та має забезпечити належні гарантії для усунення будь-яких обґрунтованих сумнівів щодо його неупередженості.

Суб'єктивна упередженість полягає зазвичай в умисних чи необережних діях суддів перед початком чи під час судового розгляду справи. Аналіз практики рішень ЄСПЛ щодо означеного питання дозволяє дійти висновку, що критерієм порушення суб'єктивної складової частини можуть бути висловлювання судді по суті правової проблеми, яка порушена в позові, у засобах масової інформації до свого головування, у суді під час розгляду конкретної справи; не реагування судді на расистські висловлювання або інші образи учасника процесу; якщо головуючий у справі, у пресі вжив висловлювання, які натякали на негативну оцінку заявника, ще до того, як суд під його головуванням повинен був ухвалити рішення у справі тощо. Конкретизуючи суб'єктивний критерій, можна відмітити, що поки не доведено інше, діє презумпція особистої безсторонності судді.

Відповідно до Бангалорських принципів поведінки судді, що схвалені резолюцією № 2006/23 Економічної та соціальної ради ООН від 27 липня 2006 р., «незалежність судових органів є передумовою забезпечення правопорядку й основною гарантією справедливого вирішення справи в суді. Суддя має відстоювати та втілювати в життя принцип незалежності судових органів у його індивідуальному та колективному аспектах. Суддя не тільки виключає будь-які взаємини, що не відповідають посаді, чи втручання з боку органів законодавчої та виконавчої влади, а й робить це так, щоб це було зрозуміло навіть сторонньому спостерігачу». Згідно з п. 2.5 Бангалорських принципів поведінки судді, «суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного

рішення у справі, або в тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви в неупередженості судді» (Бангалорські принципи, 2006).

Схожі норми передбачені й на рівні національного законодавства. Згідно з вимогами ч. 1 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», під час здійснення правосуддя «суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права» (Про судоустрій, 2016). Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8 «Про незалежність судової влади» суддя «не може брати участь у розгляді справи і підлягає відводу (самовідводу), якщо він заінтересований у результаті розгляду справи або є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді» (Про незалежність, 2007).

Як зазначено в коментарі до Кодексу суддівської етики, затвердженого рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 р. № 1, «відчуття упередженості – це формування в судді до тієї чи іншої людини, яка є учасником судового розгляду, власного ставлення, заснованого не на об'єктивному критерії, а на особистих симпатіях або антипатіях» (Кодекс етики, 2016). Водночас законодавство не покладає на суддю обов'язку переконувати у своїй неупередженості. Суддя своєю процесуальною та позапроцесуальною поведінкою має таку неупередженість і безсторонність транслювати, демонструючи презумпцію неупередженості судді. Звичайно, цілковитої неупередженості не може досягти жодна людина, оскільки апіорі неможливо абстрагуватись від власної суб'єктності.

У свою чергу, право учасників провадження та їхніх представників подавати заяву про відвід судді є однією з гарантій законності здійснення правосуддя й об'єктивності та неупередженості розгляду справи. Головною метою відводу є гарантування безсторонності суду, зокрема, щоб запобігти упередженості судді під час розгляду справи, а мета самовідводу – запобігання будь-яким сумнівам щодо безсторонності судді.

У чинному процесуальному законодавстві України відсутнє визначення поняття «відвід». Зовсім іншою є ситуація у вітчизняній доктрині, де поширені різні думки. Наприклад, О. Гетманцев і Л. Кондрат'єва (Гетманцев, 2023: 217) пропонують під відводом судді/суду розуміти «передбачені в нормах цивільного процесуального законодавства підстави, за наявності яких суддя не може брати участь у розгляді судової справи і підлягає відстороненню від процесу за власною ініціативою (самовідвід) або за заявою учасника судової справи». В. Кучер визначає відвід як «усунення від участі в цивільному процесі окремих його учасників із підстав, визначених у цивільному процесуальному законодавстві» (Кучер, 2017: 86).

На наш погляд, у найбільш загальному вигляді можна стверджувати, що відвід є процедурою усунення окремих суб'єктів судового провадження або адміністративної процедури

у випадках наявності реального або потенційного конфлікту інтересів. Отже, ми розглядаємо відвід як міжгалузевий інститут права, який притаманний не лише процесуальним галузям права, що регламентують окремі види судочинства, але й адміністративним процедурам у процесі вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ. Також можливим є визначення поняття відвід з об'єктивної сторони як міжгалузевого правового інституту, тобто сукупності норм права, які забезпечують об'єктивність, безсторонність і неупередженість осіб, які беруть участь у розгляді справи.

З урахуванням цього, слушною є думка, висловлена М. Курило, про можливість уніфікації інституту відводу в усіх процесуальних галузях права (Курило, 2013: 58), яка вже є реалізованою більшою мірою, але не в найкращому варіанті.

2. Проблеми та перспективи правового регулювання інституту відводу

З метою забезпечення об'єктивності та неупередженості під час виконання своїх обов'язків відводу у процесуальному законодавстві підлягають: секретарі судового засідання, експерти, спеціалісти, перекладачі, судді, прокурори, слідчі, дізнавачі, помічники суддів (в окремих випадках), представники персоналу органу пробації та захисники. Проте для всіх видів судочинства особливо важливими є гарантії відводу судді, оскільки саме упередженість судді під час вирішення справи завдає найбільшої шкоди правосуддю.

Згідно з Аналізом стану здійснення правосуддя адміністративними судами у 2021 р., судами першої інстанції було розглянуто 663 заяви про відвід судді, з них задоволено лише 14 заяв (2%) (Аналіз стану правосуддя, 2021). В інших видах судочинства, за деякими оцінками, відсоток задоволення заяв про відвід не перевищує 1% (Новіков, 2020).

Наведені цифри самі собою спричиняють досить багато запитань. Звісно, під час проведення аналізу статистичної інформації можна припустити, що подання заяв про відвід зазвичай не мають обґрунтованих підстав. Очевидно, що деяка кількість таких заяв у розумних межах справді можуть бути необґрунтованими, але не 98–99%.

По-перше, учасники судового процесу та їхні представники залежно від конкретних обставин можуть бути притягнуті до відповідальності за подання завідомо безпідставного відводу. У контексті ст. 44 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ) заявлення безпідставних відводів є формою зловживання процесуальними правами, відповідно до ст. 148 ЦПКУ до осіб, які зловживають процесуальними правами, суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу в сумі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ЦПКУ, 2004). Тобто для учасників провадження та представників подання необґрунтованих відводів є не вигідним унаслідок наявності потенційної відповідальності.

По-друге, нинішній процесуальний механізм вирішення питань відводів суддів є досить

оперативним і є неефективним засобом затягування розгляду справи. Відповідно до ч. 7 ст. 40 ЦПКУ питання про відвід вирішується невідкладно. Вирішення питання про відвід суддею, який не входить до складу суду, здійснюється протягом двох робочих днів, але не пізніше призначеного засідання у справі (ЦПКУ, 2004). У ч. 1 ст. 353 ЦПКУ передбачено також вичерпний перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, у цьому переліку ухвал щодо питань відводу немає. Із цього логічним видається висновок про неефективність заявлення відводів із метою затягування розгляду справи.

По-третє, адвокати, які здійснюють захист або представництво, особливо в межах власного населеного пункту, не зацікавлені жодним чином у поданні необґрунтованих заяв про відвід суддів, оскільки це априорі ставить їх у конфліктну модель відносин із суддями, з якими їм доведеться працювати в майбутньому в інших справах. Жоден адвокат не буде ризикувати своєю репутацією та діловими стосунками з колегами-суддями шляхом заявлення завідомо необґрунтованих відводів.

З урахуванням зазначеного, уважаємо, що інститут відводів суддів на тепер в Україні де-факто не працює.

Не менш актуальною проблемою є питання самовідводів суддів. Чинний процесуальний механізм дозволяє суддям заявляти завідомо безпідставні самовідводи, фактично самоусуватись від розгляду складних із юридичного або морального боку справ або справ, що мають значний резонанс. Наприклад, у справі № 910/15551/20, що розглядалась у Північному апеляційному суді, змінилось сім складів колегії суддів унаслідок заявлених самовідводів.

Причину зазначеної статистики відводів суддів і загальної неефективності цього інституту варто шукати у процесуальному механізмі їх вирішення.

Відповідно до ст. 40 ЦПКУ «питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі. Питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість. Якщо суд доходить висновку про необґрунтованість заявленого відводу і заява про такий відвід надійшла до суду за три робочі дні (або раніше) до наступного засідання, вирішення питання про відвід здійснюється суддею, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається в порядку, установленому ч. 1 ст. 33 ЦПКУ. Такому судді не може бути заявлений відвід.

Якщо заява про відвід судді надійшла до суду пізніше ніж за три робочі дні до наступного засідання, така заява не підлягає передачі на розгляд іншому судді, а питання про відвід судді вирішується судом, що розглядає справу» (ЦПКУ, 2004).

Аналогічні правила вирішення відводів передбачено у ст. 39 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України та ст. 40 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України. У кримінальному

провадженні передбачено дещо інший, але теж по суті упереджений механізм відводу. Відповідно до ст. 81 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України у разі заявлення відводу слідчому судді або судді, який здійснює судове провадження одноособово, його розглядає інший суддя цього ж суду, визначений у порядку, установленому ч. 3 ст. 35 КПК України. «У разі заявлення відводу одному, кільком або всім суддям, які здійснюють судове провадження колегіально, його розглядає цей же склад суду» (КПК України, 2012).

Отже, процедура вирішення відводів в Україні фактично порушує принцип, сформульований ще в римському праві: *peto iudex in propria causa*. Ця вимога є одним з аспектів формулювання справедливості стосовно спорів про право. Щоби спір вирішувався в межах права, сторони спору (приватні особи, посадові особи держави, державні органи) мають бути формально рівними у процедурі розгляду спору. Зокрема, якщо спір виникає між приватною особою та посадовою особою (державним органом), то остання не має права вирішувати цей спір. Інакше вона буде і суддею, і стороною у спорі. Фактично, під час вирішення питання відводу за нинішньої моделі правового регулювання суддя стає і стороною і суддею у власній справі. На наш погляд, закон, який ставить будь-кого у становище судді у своїй справі, є законом, що порушує право. Водночас будь-які доводи щодо оперативності, зменшення ризиків зловживання процесуальними правами видаються непереконливими контраргументами.

Перекладання питання вирішення відводів на іншого суддю того ж суду, як це має місце у кримінальному провадженні або за деяких умов в інших видах судочинства, також не може вважатись вдалим рішенням. Цілком очевидно, що внутрішня корпоративна етика та звичайні стосунки між колегами в одному колективі є перешкодою до об'єктивного вирішення означеного питання.

Деякі дослідники виступають за повернення процедури відводу, яка вже існувала у процесуальному законі та передбачала вирішення цих питань головою суду або його заступником. На наш погляд, такі зміни теж з очевидних причин не зможуть вирішити вказаної проблеми. Кращим варіантом регулювання процедури відводу є вирішення цього питання суддею іншого, найбільш територіально наближеного суду або взагалі спеціальним складом присяжних. За нинішнього рівня цифрових технологій за умов подальшої цифрової трансформації судочинства в Україні вказана процедура не повинна призвести до затягування судового провадження.

З урахуванням вищезазначеного вважаємо, що процедура відводу, визначена у ст. 40 ЦПКУ, має бути змінена таким чином:

«Ст. 40. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу

1. Питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.

2. Питання про відвід судді вирішує суддя іншого суду, що є найбільш територіально

наближений до цього суду, у порядку, установленому ч. 1 ст. 33 цього Кодексу. Такому судді не може бути заявлений відвід.

3. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість.

4. Питання про відвід судді Верховного Суду вирішується іншим суддею Верховного Суду. Питання про відвід судді Великої Палати не підлягає передачі на розгляд іншому судді та розглядається Великою Палатою.

5. Питання про відвід вирішується невідкладно, не пізніше десяти днів із дня надходження заяви про відвід.

6. Суд вирішує питання про відвід судді без повідомлення учасників справи. За ініціативою суду питання про відвід судді може вирішуватися в судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неявка учасників справи в судове засідання, у якому вирішується питання про відвід судді, не перешкоджає розгляду судом питання про відвід судді.

7. Питання про самовідвід судді вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу.

8. Питання про відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача вирішується головою відповідного суду або його заступником. Суд, який розглядає заяву про відвід, заслуховує особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає надати пояснення, а також думку учасників справи. Неявка особи, якій заявлено відвід, у судове засідання, у якому вирішується питання про відвід, не перешкоджає розгляду судом питання про відвід.

9. За результатами вирішення заяви про відвід суд постановляє ухвалу».

Подібну уніфіковану процедуру можна перебачити і в інших видах судового провадження. Окрім цього, дискусійною є ідея вирішення питань відводів, принаймні за окремими категоріями справ, наприклад із великою ціною позову або у справах з можливим покаранням у вигляді довічного позбавлення волі, судом присяжних. Зважаючи на рівень корумпованості судової системи та наявність інших системних проблем, інститут суду присяжних варто застосовувати більш широко.

Висновки. Однією із процесуальних гарантій права кожного на розгляд справи неупередженим судом є забезпечення процедури відводу або самовідводу судді в ситуації, коли суддя має особистий інтерес у результаті розгляду справи. Відвід є процедурою усунення окремих суб'єктів судового провадження або адміністративної процедури в разі наявності реального або потенційного конфлікту інтересів. Натепер задовольняються лише 1–2% заяв про відвід судів, що є емпіричним підтвердженням неефективності законодавчої процедури відводу та необхідності її переосмислення та вдосконалення. Не менш актуальною проблемою є питання самовідводів суддів. Чинний процесуальний механізм дозволяє суддям заявляти завідомо безпідставні самовідводи, фактично самоусуватись від розгляду складних із юридичного або морального боку справ або справ, що

мають значний резонанс. На наш погляд, кращим варіантом регулювання процедури відводу є вирішення цього питання суддею іншого, найбільш територіально ближнього суду або взагалі спеціальним складом присяжних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз стану здійснення правосуддя адміністративними судами у 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_KAS_2021.pdf (дата звернення: 14.08.2023).
2. Бангалорські принципи поведінки судді : резолюція № 2006/23 Економічної та соціальної ради ООН від 27 липня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text (дата звернення: 14.08.2023).
3. Коментар до Кодексу суддівської етики від 4 лютого 2016 р. URL: <file:///D:/Downloads/f469800n11.pdf> (дата звернення: 14.08.2023).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/card2#Card (дата звернення: 14.08.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 99.
6. Курило М. Уніфікація функцій суду як суб'єкта процесуального права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 58.
7. Новиков І. Самовідводи та відводи суддів: чи зможуть нові норми вирішити старі проблеми? *Закон і бізнес*. 2020. № 8. URL: <https://zib.com.ua/ua/141670.html> (дата звернення: 14.08.2023).
8. Про незалежність судової влади : постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8. *Вісник господарського судочинства*. 2007. № 4. Ст. 6.
9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Мироненко і Мартиненко проти України» від 10 грудня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_567#Text (дата звернення: 14.08.2023).
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Бочан проти України» від 3 травня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text (дата звернення: 14.08.2023).
12. Соціологічне опитування з 9 по 14 жовтня 2020 р. в усіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. URL: <https://rm.coe.int/annex-1-representative-survey/1680a0c2af> (дата звернення: 14.08.2023).
13. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина) : підручник / О. Гетманцев та ін. ; заред. О. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 412 с.
14. Цивільний процес України : підручник / кол. авторів ; за ред. В. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 768 с.
15. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n9237> (дата звернення: 14.08.2023).

REFERENCES

1. Banhalorski pryntsyru povedinky suddi 2006 (Ekonomiczna ta Sotsialna Rada OON) [Bangalore Principles of Judicial Conduct 2006 (United Nations Economic and Social

Council)]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text [in Ukrainian].

2. Hetmantsev, O.V. (Ed.) (2022). *Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Civil Procedure Law of Ukraine. General Part]. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].

3. Komentar do Kodeksu suddivskoi etyky 2016 [Commentary to the Code of Judicial Ethics 2016]. Retrieved from: <file:///D:/Downloads/f469800n11.pdf> [in Ukrainian].

4. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 [European Convention on Human Rights]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/card2#Card [in Ukrainian].

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2012 (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Criminal Procedure Code of Ukraine 2012 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

6. Kucher, V.O. (Ed.) (2016). *Tsyvilnyi protses Ukrainy* [Civil Procedure of Ukraine]. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

7. Kurylo, M.P. (2013) Unifikatsiia funktsii sudu yak subiekta protsesualnogo prava [Unification of functions of the court as a subject of procedural law]. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, № 8, 58 [in Ukrainian].

8. Novykov, I. (2020) Samovidvody ta vidvody suddiv: chy zmozhet novi normy vyrishyty stari problemy? [Self-recusal and recusal of judges: can new rules solve old problems?]. *Zakon i biznes – Law and Business*, № 8. Retrieved from: <https://zib.com.ua/ua/141670.html> [in Ukrainian].

9. Postanova pro nezalezhnist sudovoї vlady 2007 (Plenum Verkhovnoho Sudu Ukrainy) [Resolution On the Independence of the Judiciary 2007 (Supreme Court of Ukraine)]. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva – Bulletin of Commercial Proceedings*, № 4, art. 6 [in Ukrainian].

10. Rishennia u spravi Bochan proty Ukrainy (2007) YeSPL [Judgement in the case of Bochan v. Ukraine (2007) ECHR]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text [in Ukrainian].

11. Rishennia u spravi Myronenko i Martynenko proty Ukrainy (2009) YeSPL [Judgement in the case of Myronenko and Martynenko v. Ukraine (2009) ECHR]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_567#Text [in Ukrainian].

12. Razumkova (2020). Sotsiolohichne opytuvannya v usikh rehionakh Ukrainy za vyniatkom Krymu ta okupovanykh terytorii Donetskoї ta Luhanskoї oblastei [Sociological survey conducted in all regions of Ukraine, except Crimea and the occupied territories of Donetsk and Luhansk oblasts]. Retrieved from: <https://rm.coe.int/annex-1-representative-survey/1680a0c2af> [in Ukrainian].

13. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2004 (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Civil Procedure Code of Ukraine 2004 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n9237> [in Ukrainian].

14. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2021). Analiz stanu zdiisнення pravosudivno administratyvnykh sudamy [Analysis of the state of administration of justice by administrative courts]. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_KAS_2021.pdf [in Ukrainian].

15. Zakon Ukrainy pro sudoustrii i status suddiv 2016 (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Law of Ukraine On the Judiciary and the Status of Judges 2016 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Statements of Verkhovna Rada of Ukraine*, № 31, art. 545 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.08.2023.
The article was received 14 August 2023.